L-editorjal

Ann Marie Schembri

Din il-ħarġa letterarja taħbat mas-sena ċentinarja tal-Akkademja tal-Malti. Proprju mitt sena ilu grupp ta' kittieba Maltin ħassew il-ħtieġa li jingħaqdu, u flimkien jaħdmu fuq alfabett standard li seta' jgħinhom iferrxu l-letteratura Maltija, li kienet għadha fl-istadju tal-infanzja tagħha. Il-bżonn ta' alfabett standard u regoli tal-ortografija msejsa fuq prinċipji lingwistiċi xjentifiċi, qarreb lil dawn il-kittieba lejn xulxin biex jaħdmu għall-istess għan: dak li jagħtu lill-Malti libsa iżjed uniformi, serja, u xierqa għall-ilsien tal-poplu li ftit ftit beda triqtu lejn l-għarfien bħala lsien nazzjonali u uffiċjali ta' gżiritna. Bis-saħħa tad-determinazzjoni u l-ħidma tagħhom, dawn il-kittieba, waslu biex ħarġu l-ewwel dokument li stabbilixxa r-regoli tal-ortografija tal-Malti u għalkemm it-triq sal-għarfien uffiċjali kienet xi ftit twila, l-għan intlaħaq. Minn hemm 'il quddiem, l-Għaqda tal-Kittieba tal-Malti setgħet tkompli bix-xogħol l-ieħor tagħha, li tħeġġeġ iżjed kittieba Maltin jużaw il-Malti, u twassal lil-letteratura Maltija għal fażi oħra tal-ħajja tagħha.

Għalkemm is-sena 1920 hija miżmuma bħala s-sena tat-twaqqif tal-Għaqda tal-Kittieba tal-Malti, is-snin ta' wara kienu importanti daqsha għaliex matulhom komplew isiru passi importanti fil-ħidma tal-għaqda. L-alfabett tal-Malti kif nafuh illum ġie ffinalizzat u mressaq għall-approvazzjoni tal-kittieba membri fl-1921. Fl-1922 twaqqaf l-ewwel kumitat bi statut fejn kompla bit-tmexxija Ġużè Muscat Azzopardi, issa fl-irwol uffiċjali ta' President. Imbagħad fl-1924 ġie ppubblikat id-dokument *It-Tagħrif fuq il-Kitba Maltija*. Fl-1925 ħarġet l-ewwel pubblikazzjoni tal-Għaqda tal-Kittieba tal-Malti, bl-isem li għadna nużaw illum, *Il-Malti*, bil-ħsieb li xxerred iżjed

il-letteratura Maltija u tqarreb lill-poplu, lejn is-sbuħija tal-lingwa Maltija mirquma f'letteratura.

Dan huwa l-bidu storiku u forsi l-iżjed magħruf tal-ħajja tal-Akkademja tal-Malti, iżda mingħajr dan il-pedament ma konniex insibu ruħna hawnhekk, mitt sena wara. L-għan nobbli ta' dawn il-kittieba fundaturi seta' kien kontroversjali għal żmienu, u l-Istorja turina li l-ħidma tagħhom, u ta' dawk kollha li ġew warajhom, qatt ma kienet waħda faċli. Li taħdem għall-Malti jew f'xi qasam tal-Malti qatt ma kienet biċċa xogħol bla taħbit, u kull żmien ġab miegħu sfidi ġodda li ħtieġu iżjed ħaddiema determinati u motivati għal dak kollu li jagħni u jagħti r-rispett mistħoqq lil-lingwa u l-letteratura Maltija. L-għadd kbir ta' individwi li ħadmu fil-kunsilli tal-Akkademja tal-Malti tul dawn il-mitt sena huwa twil wisq biex jitniżżel hawnhekk, iżda l-persuni kollha li taw sehemhom, bi ftit jew b'ħafna sforzi u sagrifiċċji, kellhom dejjem f'qalbhom il-ħerqa u l-ħeġġa tal-fundaturi tal-Għaqda tal-Kittieba tal-Malti. Il-legat baqa' ħaj u għadu ħaj, għax il-ħolma tal-kittieba tal-bidu kienet waħda li tibqa', u dawk li ġew wara kienu kapaċi jkomplu jindukrawha bl-istess passjoni. Għalhekk irnexxielna naslu s'hawn illum.

Is-saħħa tal-Akkademja tal-Malti ma tiġix biss mill-kunsilli ħabrieka tagħha, iżda warajha dejjem kellha l-għadd sabiħ u dejjem jiżdied ta' msieħba. Li ma kinux dawn il-membri, il-ħidma tal-Akkademja ma kinitx tasal s'hawnhekk. Xhieda ħajja ta' dan huma l-ħarġiet kollha ta' *Il-Malti,* li issa waslu fl-għadd XCIII, u dawn huma mimlija b'kontribuzzjonijiet tal-membri fost l-oħrajn. Filwaqt li għall-bidu l-pubblikazzjoni *Il-Malti* kienet iffukata fuq kitbiet ta' natura letterarja biss, maż-żmien inħass il-bżonn li tinfetaħ fergħa oħra, dik tal-istudji akkademiċi dwar aspetti tal-lingwa, tal-letteratura, u/jew tal-kultura u l-folklor Malti. B'dan il-mod, il-membri msieħba tal-Akkademja beda jkollhom iżjed qari varju relatat ma' dak kollu li għandu x'jaqsam mal-Malti. Dan kien ukoll segwit min-numru ġmielu ta' taħditiet li torganizza l-Akkademja tal-Malti u li s-suġġetti tagħhom ivarjaw minn diskussjonijiet u kritika letterarja, għal preżentazzjonijiet ta' riċerki ġodda dwar l-Istorja tal-Malti jew aspetti oħra tal-lingwa.

Oliver Friggieri fil-ktieb tiegħu *L-Idea tal-Letteratura* jiddiskuti r-relazzjoni tal-letteratura mal-ħajja u f'mument minnhom waqt li jirreferi għal Elder Olson jgħid: "… il-letteratura hi magħmula mill-ħajja u mhijiex il-ħajja nnifisha." (1986:7) Il-letteratura u l-ħajja jimxu id f'id u jieħdu minn xulxin, anki jekk jibqgħu żewġ entitajiet separati. F'din il-ħarġa nsibu din il-qrubija bejn il-kitba letterarja u l-ħajja għaliex nistgħu ninterpretaw u

nesperjenzaw aħjar dawn ix-xogħlijiet letterarji jekk nifhmu l-isfond li fih inġabru: il-pandemija tal-COVID-19. Dawn ix-xogħlijiet letterarji jirriflettu bosta qagħdiet tal-bnedmin f'dan iż-żmien uniku u partikolari li għaddiet minnu d-dinja kollha. Anki jekk ma nkitbux speċifikament f'dan il-perjodu, il-kittieba ħarsu lejhom u għażluhom mill-bosta kitbiet tagħhom f'dan il-perjodu tal-ħajja, u allura rawhom bl-għajnejn ġodda li ġabu magħhom l-għeluq tad-dar, is-skiet tat-toroq, u d-dwal ma jaqtgħu xejn ħerġin mill-iskrins li mlew ħajjitna. Fil-fatt bosta mit-temi ppreżentati jduru ma' fus wieħed ċentrali: il-fraġilità tal-umanità. F'għadd ġmielu ta' poeżiji nsibu l-idea tad-destin u kif it-tbatija hija ċertezza li qed tistenniena naslu għandha f'xi mument jew ieħor. L-umanità tinħass kważi mxejna u bla saħħa filwaqt li n-natura hija suprema fuqha u kapaċi tirriġenera ruħha. Dan kollu konna qed narawh b'għajnejna minn darna waqt li l-pandemija sakkritna ġewwa u n-natura setgħet twarrad, tikber u terġa' timtela bil-ħajja mingħajr l-interventi fitti u egoisti tal-bnedmin. Dan it-tħassib jidher mifrux fuq poeti minn ġenerazzjonijiet differenti, u l-għażla wiesgħa tal-kittieba ppreżentati hawnhekk tiżvela kemm dan l-inkwiet kien u għadu mifrux, għax il-ħajja f'daqqa waħda ttaqqlet għal kulħadd.

L-istilistika fil-poeżija tkompli ssostni x-xewqa għal-liberazzjoni minn dan il-flaġell uman li laqat bil-kbir lis-sena 2020. Il-versi ħielsa, l-iżjed magħżula mill-poeti ppreżentati hawnhekk, jikxfu dan is-sens ta' ħelsien li tteħdilna f'daqqa waħda. Xi wħud iżda jsibu l-kenn u s-serħan fil-kitba tradizzjonali fejn ir-rima mbewsa toħloq atmosfera ġentili u sensittiva li tfejjaq ir-ruħ. Poeti oħra jsibu l-opportunità tal-għeluq u tas-solitudni biex jesperimentaw bil-kitba u joffru stili ġodda li jirriflettu l-ħajja bħall-mirja speċjali li joffru verżjoni distorta tagħha. Anki s-simboliżmi mħaddma jagħtu dan is-sens ta' tmiem fil-qrib, jew tmiem li qed jissajja fuqna lest biex jattakkana. Iżda l-ispirtu poetiku jibqa' jfittex dejjem u jaħrab 'il bogħod anki meta jkun imsakkar bilfors. Insibu għadd ta' poeżiji li bħal oasi jagħtuna xarba friska 'l bogħod mill-konfini ta' gżiritna u jerġgħu jdewquna l-kobor tad-dinja hemm barra b'ambjentazzjoni f'pajjiżi oħra.

In-novelli f'din il-ħarġa joffru taħlita ta' realiżmu u surrealiżmu. B'mod ġenerali nistgħu nosservaw kitbiet li jmissu fażijiet differenti tal-ħajja li bil-mod tagħhom kollha jitfgħu fuqna r-responsabbiltà ta' għemil wieħed li jaffettwa dak li ġej fuqna fil-futur. Għalkemm il-karattri huma differenti u ħolqien ta' kittieba varji u maqtugħin minn xulxin, fihom jinħass element komuni, dak tat-tiftixa għal xi ħaġa aħjar, il-qtugħ minn mument partikolari

biex jinstab bilanċ fir-ruħ. Iż-żgħażagħ u x-xjuħ mhumiex differenti f'dan il-mument u kollha jġorru dan il-piż personali li jippruvaw iħaffuh bil-modi tagħhom: b'sustanzi li jnessu; bir-rutina statika li trid terġa' ttenni kuljum lil dak il-jum li għadda; bil-gidba u l-ingann; bil-kumpanija antika li issa qed tinten; bil-passat li sar vuċi kostanti; u bl-arti, fost l-oħrajn. Kemm jekk il-kitba tersaq viċin il-ħajja, jew titfa' fiha doża iżjed qawwija ta' fantasija, jibqa' dejjem kostanti l-bniedem li jfittex bla heda.

Taqsima li biż-żmien qed issir iżjed imfittxija hija dik tat-traduzzjonijiet. B'unur kbir għalina, lħaqna ġbarna waħda mill-aħħar kitbiet tal-mibki Professur Oliver Friggieri. F'din il-ħarġa ħallielna traduzzjoni sabiħa ħafna ta' 'Odi lill-Hena' (Ode to Joy) tal-poeta Ġermaniż Schiller. Insibu żewġ traduzzjonijiet oħra interessanti f'din il-ħarġa li jikxfu stili differenti ta' kitba fl-oriġinal u kif dan l-istil jittraduċi ruħu għall-Malti. Hawnhekk nixtieq nagħmel parentesi żgħira, u nsellem il-memorja tal-Prof. Friggieri. Is-sena tal-pandemija kienet iebsa għal kulħadd, iżda l-ħasda bit-telfa ta' Oliver Friggieri fl-istess sena, kienet daqqa ta' ħarta oħra, speċjalment għal dawk kollha li għandhom għal qalbhom il-letteratura Maltija, dawk kollha li ħadmu miegħu, u l-istudenti u l-qarrejja kollha li xorbu mill-għerf ta' dan il-bniedem għaref u mimli b'sensittività umana mill-ikbar. Il-Professur Friggieri kien membru tal-Akkademja u ħabib kbir tagħha. Kien jattendi għal bosta taħditiet u għal-laqgħat ġenerali wkoll u sibnieh kemm-il darba bħala kontributur fil-pubblikazzjoni *Il-Malti*, xi ħaġa li kompliet tgħolli l-livell tal-organu uffiċjali tal-Akkademja tal-Malti. Il-ħidma tiegħu fil-qasam tal-letteratura Maltija ħalliet l-effetti tagħha anki fuq il-ħidma tal-Akkademja tal-Malti, ħafna drabi mingħajr ma jaf hu stess, għaliex bħal raġġi tax-xemx li jaslu sa kullimkien, ħidmietu kienet tasal fuq bosta minna li tgħallimna mingħandu.

Din il-ħarġa fiha rappreżentazzjoni sabiħa ta' nisa. Din hija ħaġa sabiħa ħafna u li tkompli ssostni dak li qal Friggieri dwar il-letteratura u l-ħajja. Għax jekk il-letteratura tkun kollha mill-istess perspettiva, dik maskili, mela hemm xi ħaġa li hija nieqsa. Rappreżentazzjoni kemm jista' jkun veritiera u realistika, fi ħdan il-bilanċ li jsemmi Friggieri stess bejn il-kopja tal-ħajja u l-aljenazzjoni mill-istess ħajja, għandha tiġi miż-żewġ sessi, u anki minn dawk li ma jħossuhomx parti minn dawn it-tnejn iżda mill-bqija tal-ispettru kollu. Ġabriet letterarji bħal dawn għandhom ikunu l-post tat-tlaqqigħ ta' perspettivi varji u dan isir b'iżjed inklużjoni u b'għajnejn iżjed miftuħa għal dawk il-kitbiet li jmorru lil hinn minn dak li hu stabbilit mis-soċjetà fid-distinzjoni bejn il-ġeneri.

Fost il-proġetti li kellha l-Akkademja tal-Malti għaċ-ċentinarju tagħha, kien hemm proġett ta' kitbiet li kellu t-tema tal-100. Dan il-proġett ħdimna fuqu qatigħ, iżda minħabba l-ammont żgħir ta' kitbiet li nġabru, sfortunatament kellna nwarrbu l-ħsieb ta' din il-ħarġa speċjali. Madankollu, il-bord editorjali maħtur għal din il-pubblikazzjoni għażel xogħol wieħed li spikka ħafna u li ma setax jitilqu minn idu u ma jagħtihx f'idejn il-qarrejja tal-Akkademja tal-Malti u dawk kollha interessanti f'din it-tip ta' pubblikazzjoni. Għalhekk, bi qbil mal-awtur, il-bord editorjali ħaseb biex dan ix-xogħol ikun inkluż hawnhekk u ma jintilifx. Nixtieq nirringrazzja lill-bord editorjali ta' din il-ħarġa speċjali, li għalkemm ma ratx id-dawl li xtaqna, xorta ħadmu ħafna u investew il-ħin li kien hemm bżonn biex niddiskutu x-xogħlijiet li waslulna. Il-membri f'dan il-bord kienu: Dr Marco Galea, Dr Norbert Bugeja, u s-Sa Claire Zerafa.

It-tlaqqigħ ta' ilħna u perspettivi varji f'pubblikazzjoni waħda mhix ħaġa daqstant faċli, għaliex il-bord editorjali hu magħmul minn individwi differenti li jkollhom il-mod tagħhom kif iħarsu lejn biċċa xogħol letterarja, u fl-istess waqt iridu jħaddnu l-ispirtu tal-Akkademja tal-Malti, li huma qed jaħdmu f'isimha. Biċċa xogħol hekk titlob metikolożità u diskussjoni fit-tul, iżda s-sabiħ tagħha huwa li b'xi mod ikun hemm qbil fi ħdan l-istess diversità. Il-membri fil-bord jersqu lejn kull xogħol letterarju bl-attitudni u l-bagalja personali tagħhom, u filwaqt li jġarrbu esperjenza unika u personali, jersqu viċin il-membri l-oħra meta jiddiskutu u jesperjenzaw dak ix-xogħol f'komunità ta' qarrejja. Din il-komunità nixtiequ nwessgħuha u nifitħuha għal qarrejja oħra: intom li għażiltu din il-pubblikazzjoni biex taqrawha u tgawduha.

Għaldaqstant nixtieq nirringrazzja lil Dr Stephen Bonanno, Dr Mario Cassar, Phyllis Debono u lil Sergio Grech li ħadmu miegħi fil-bord editorjali fl-għażla ta' dawn il-kitbiet. Il-bord jirringrazzja wkoll lil Chris Giordano għall-qari tal-provi, u lil Joe Borg u Dwayne Ellul għall-produzzjoni ta' din l-edizzjoni.